

Отже, оказіональні зміни фразеологічних одиниць відображають майстерність письменника у створенні різноманітних образів, сприяють глибшій характеристиці персонажа чи ситуації, створюють яскраву експресивність та емоційність мови роману.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1 Пасік, Н. Лінгвістичний аналіз художнього тексту : навч. посіб. для студ. філолог. факультету / Н. Пасік. – Ніжин, 2003. – 206 с.

2 Пономаренко, А. Ю. Фразеологізми з демінутивним та аугментативним компонентом у художніх текстах (на матеріалі творів В. Шевчука) / А. Ю. Пономаренко // Література та культура Полісся. Вип. 21. Забуті та воскреслі імена в історії та культурі України, спірні історичні питання [відп. ред. та упоряд. Г. В. Самійленко]. – Ніжин: НДПУ ім. М. Гоголя, 2002. – 370 с.

3 Фразеологічний словник української мови: у 2 кн. [укл.: В. М. Білоноженко та ін.]. – К., 1999.

4 Фразеологічний словник [упор. Ю. Григор'єв]. – К., 2009. – 176 с.

5 Шевчук, В. Дім на горі: вибрані твори / В. Шевчук. – К.: Дніпро, 1983. – С. 4–467.

УДК 821.161.3Дубоўка.06-1

Н. А. Богдан

ФРАЗЕАЛАГІЗМЫ ЯК СРОДАК ГРАДАЦЫІ Ў МОВЕ ПАЭЗІІ У. ДУБОЎКІ

У артыкуле на матэрыяле мовы паэтычных твораў У. Дубоўкі аналізуюцца фразеалагізмы, якія вызначаюцца як адзін з самых актыўных сродкаў градацыі. Сцвярджаецца, што ўжыванне фразеалагічных адзінак з'яўляецца адным з паказчыкаў ідыястылю вядомага мастака паэтычнага слова.

Фразеалагізмы – не толькі будаўнічы матэрыял для сказаў, але і яркія выяўленчыя сродкі мовы, яе багацце і ўпрыгожанне, а таксама прыдатны матэрыял для творчай перапрацоўкі ў мастацкай літаратуры, дзе яны даволі часта адыгрываюць істотную ролю ў стварэнні вобразаў і стылістычных эфектаў.

Мэта даследавання – выявіць і акрэсліць індывідуальна-аўтарскае ўжыванне фразеалагічных адзінак (ФА) у мове паэзіі У. Дубоўкі для цэласнага ўяўлення ідыястылю мастака. Мова для паэта была «не толькі інструментам для напісання твораў, але і самакаштоўнай рэччу, з'явай асаблівага парадку...», ён «настойліва працаваў над мовай сваіх твораў, а праз іх над развіццём і ўдасканаленнем беларускай літаратурнай мовы» [1, с. 6].

Аб'ектам даследавання абрана мова паэзіі У. Дубоўкі, прадметам – прыём градацыі, таму што, як заўважае А. І. Яфімаў, «фраза не з'яўляецца для аўтара якойсьці застылай і нераскладальнай адзінкай, ён знаходзіць у ёй невычарпальныя магчымасці семантычнага і стылістычна-сінтаксічнага характару» [2, с. 38].

Характар функцыянавання ФА ў мастацкім кантэксце аўтара шчыльна звязаны з актуалізацыяй іх значэнняў у працэсе ўзаемадзеяння з лексічным акружэннем. Пры ўзаемадзеянні гэтых моўных адзінак асабліва выразна выступае функцыянальна-семантычны бок фразеалагізмаў, г. зн. іх уласна семантыка і семантычная функцыя. Так, у мове паэзіі У. Дубоўкі ФА выступаюць у сваіх аказіянальных эквівалентах, якія да таго ж набываюць здольнасць выяўляць унутраны вобраз, раскрываць унутраную форму, дзякуючы чаму ў чытача ўзнікае некалькі асацыятыўных сувязяў.

Аказіянальны характар ФА, іх своеасаблівае роля, мэтанакіраванасць, пэўнае прызначэнне ў мове паэзіі У. Дубоўкі самыя разнастайныя.

ФА можа выступаць у якасці аднароднага члена сказа ў адным радзе з другімі членамі, выражанымі словам. Тут маюцца на ўвазе толькі такія выпадкі, калі ўслед за сэнсавымі бліжэйшымі словам ідзе ФА, багацейшая ў семантычных і стылістычных адносінах за папярэднія слова, звычайна нейтральнае. У выніку ствараецца ўзыходная градацыя, пры якой наступная частка выказвання больш ёмістая і выразная, чым папярэдняя. Напрыклад, семантычна і стылістычна адрозніваюцца нейтральнае слова **не позна** і фразеалагізм **у самы раз** ‘акурат у час, тады, калі трэба’ (*Пакуль не позна, у самы раз, – / табе адну параду даў бы: / ідзі, юначка, у добры час, – / згарыш на попел ты ад праўды...* [3, с. 23]). Або: **побач і вуха к вуху** ‘зусім побач, у непасрэднай блізкасці, адзін каля аднаго (ісці, ехаць, стаяць, сядзець і пад.)’ (*Пазбіраюцца наўкола / і авечкі, і каровы, / стануць побач, вуха к вуху, / і датуль не кінуць слухаць, / покуль ён іграць не кіне, – / вось цікаўныя якія!..* [3, с. 30]), **якраз і як на тое** ‘быццам кімсьці падстроена, нібы знарок’ (*Праз разложысты стэп ехаў сам падзішах, / і якраз, як на тое, озьяўчына прайшла* [3, с. 84]) і інш.

Асабліва часта ў мове паэзіі пісьменніка градацыйную функцыю выконваюць ФА, значэнне якіх ускладнена ацэнным элементам. Маючы ярка выражанае значэнне якаснай ацэнкі, станоўчай ці адмоўнай, яны ўжываюцца ў ролі іменнага выказніка, часта выкарыстоўваюцца побач з другім выказнікам – прыметнікам ці назоўнікам, узмацняюць яго сэнс, трансфармуюць нейтральную танальнасць у экспрэсіўна-ацэнную: **без ліку** ‘вельмі многа’ (*У нашай Айчыне, магутнай, вялікай, / і рэк і паселішч багата, без ліку* [4, с. 173]) і пад. Градацыя часам ствараецца мастаком, калі побач ужыты дзве ФА, якія або ўваходзяць у адзін сінанімічны рад: **крок у крок** ‘нароўні з кім-н., у адпаведнасці з кім-н.’, **след у след** ‘неадступна, неадстаючы’ (*Захапіла навальніцаю – / крок у крок і след у след...* [4, с. 12]) і інш. Або належаць да аднаго поля, да суадносных сінанімічных радоў: **без ліку, без меры** ‘вельмі многа’ (*Глядзяць усе праз вокны, дзверы, / як неба ідзе людзям дары / без ліку, без ніякай меры* [4, с. 240]), **плача сэрца, грудзі сціскаюцца** ‘хто-н. гаруе, бядуе, зазнае трывогу’ (*Плача сэрца, сціскаюцца грудзі, / дзесь празрыста свіргочуць цыкады* [4, с. 23]) і інш.

Такім чынам, прыём градацыі найбольш пашыраны ў мове паэзіі У. Дубоўкі і здольны рэалізавацца толькі ў спецыяльна арганізаваным кантэксте адпаведна з ідэйна-мастацкай задачай мастака. Найчасцей ФА выступаюць актыўным сродкам стварэння градацыі тады, калі пісьменнік не абмяжоўваецца традыцыйным ужываннем гэтых выразаў, а абнаўляе, асвятляе іх, творча выкарыстоўвае іх багатыя патэнцыяльныя магчымасці.

СПІС ЛІТАРАТУРЫ

- 1 Бубновіч, І. Роля Уладзіміра Дубоўкі ў фарміраванні беларускай літаратурнай мовы / І. Бубновіч // Роднае слова. – 2000. – №7. – С. 6–8.
- 2 Ефимов, А. И. Стилистика художественной речи / А. И. Ефимов. – Москва: МГУ, 1961. – 519 с.
- 3 Дубоўка, У. Залатыя зярняты: казкі / У. Дубоўка. – Мінск: Мастац. літ., 1975. – 351 с.
- 4 Дубоўка, У. О Беларусь, мая шыршына...: Выбранае / У. Дубоўка. – Мінск: Мастац. літ., 2002. – 318 с.

УДК 81'373:[398.9:398.8=163.3]

С. Велковска

ФРАЗЕОЛОГИЗМИТЕ ВО МАКЕДОНСКИТЕ НАРОДНИ ПЕСНИ

В данной статье представлены семантические группы фразеологических единиц, функционирующих в текстах македонской народной поэзии, которые, в свою очередь,